

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten XXVIII: PREGLED PRESUDA IZ DECEMBRA 2013.

5. januar 2014.

Tokom decembra 2013. godine, Evropski sud za ljudska prava je donio presude u slijedećim slučajevima koji su se ticali slobode izražavanja:

- ***Ungváry i Irodalom Kft protiv Mađarske*** (predstavka br. 64520/10), 3. decembar 2013. (osuda na naknadu štete zbog klevete u članku u kojem je navedeno da je sudija Ustavnog suda bio doušnik službe bezbjednosti prekršila je pravo na slobodu izražavanja);
- ***Yavuz et Yaylali protiv Turske*** (predstavka br. 12606/11), 17. decembar 2013. (krivična osuda zbog promovisanja terorističke organizacije prekršila je pravo na slobodu izražavanja);
- ***Perincek protiv Švajcarske*** (predstavka br. 27510/08), 17. decembar 2013. (krivična osuda zbog osporavanja pravne kvalifikacije genocida u Jermeniji prekršila je pravo na slobodu izražavanja);
- ***Mika protiv Grčke*** (predstavka br. 10347/10), 19. decembar 2013. (krivična osuda zbog klevete i uslovna kazna zbog iznesenih tvrdnji o korupciji u kancelariji gradonačelnika prekršili su pravo na slobodu izražavanja).

Pored toga, Sud je u decembru započeo postupak po predstavci članica ruske pank grupe *Pussy Riot*, koje su bile zatvorene zbog pokušaja izvođenja protestnih pjesama u Hramu Hrista Spasitelja u Moskvi (***Alekhina i drugi protiv Rusije***, predstavka br. 38004/12, od 2. decembra 2013).

Navedene presude ticale su se sljedećih pitanja:

- ***Ungváry i Irodalom Kft protiv Mađarske*** (predstavka br. 64520/10), 3. decembar 2013: osuda na naknadu štete zbog klevete zbog članka u kojem je navedeno da je sudija Ustavnog suda bio doušnik službe bezbjednosti prekršila je pravo na slobodu izražavanja

Slučaj se ticao postupka zbog klevete protiv mađarskog historičara i izdavača časopisa koji je objavio njegov članak. Historičar je u članku razmatrao odnos civilnog društva i službe bezbjednosti u vrijeme komunizma, i u okviru njega naveo da je sudija Ustavnog suda bio aktivni član partije i „zvanični kontakt“ državne službe bezbjednosti. Sudija se žalio i, iako je časopis objavio ispravku, historičar je ponovio svoje navode u intervjuima i u knjizi. Sudija Ustavnog suda ga je zatim tužio zbog klevete i

dobio presudu za naknadu štete. Istoričar i izdavač časopisa su podnijeli predstavku Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je prekršeno njihovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je u ovom slučaju prekršeno pravo na slobodu izražavanja. Sud je ponovio svoje opšte principe u odnosu na slobodu izražavanja, uključujući i onaj po kome - iako državni službenici treba da tolerišu kritiku svog rada – može biti neophodno zaštititi sudije od uvrjedljivih i uznemirujućih verbalnih napada, a u cilju očuvanja povjerenja javnosti u rad pravosuđa. Međutim, primjenjujući ove opšte principe na prvog podnosioca predstavke, istoričara, Sud je zaključio da je članak imao jaku osnovu u činjenicama. Sud je smatrao da termin „zvanični kontakt“ može imati više različitih značenja, uključujući i to da je sudija pisao izveštaje i pružao informacije koje su doprinijele radu službe bezbjednosti – iako ona sama to nije zahtijevala od njega. Sud je posebno uzeo u obzir da domaći sudovi nijesu razmotrili opšti kontekst članka, u kojem su iznesene tvrdnje da je postojao odnos između raznih organizacija civilnog društva i službe državne bezbjednosti. Sud je stoga zaključio da su domaći sudovi tumačili značenje termina „zvanični kontakt“ suviše restriktivno; trebalo ga je tumačiti u širem kontekstu članka. Sud je takođe naglasio da je tema članka - uloga službe bezbjednosti u vrijeme komunizma - predstavljala pitanje od velikog javnog interesa, a da je sudija, kao viši državni službenik kojeg je parlament izabrao za najvišu sudijsku funkciju u zemlji, dužan da toleriše kritiku. Sud je takođe konstatovao da je nesporno da je sudija bio aktivni član partije u vrijeme komunizma.

Što se tiče izdavača časopisa, Sud je smatrao da je on pokazao dovoljan stepen odgovornosti. Sud je naročito smatrao da:

„(su) izdavači logično motivisani profitom (...) i da, kada se oni proglašavaju odgovornim za objavljivanje članka, to često rezultira miješanjem vlasnika časopisa u uređivački proces. Da bi se omogućilo štampanim medijima da vrše svoju „watchdog“ funkciju (čuvara demokratije), važno je da standardi odgovornosti izdavača za objavljivanje članka budu takvi da ne podstiču cenzuru od strane izdavača...“

Sud je zaključio da, s obzirom na ugled prvog podnosioca predstavke kao istaknutog istoričara, izdavač časopisa nije imao razloga da dovodi u pitanje tačnost članka. Nije bilo dokaza da je članak objavljen sa namjerom da omalovažava sudiju. Sud je stoga zaključio da je izdavač postupio u skladu sa novinarskom etikom.

- ***Yavuz et Yaylali protiv Turske*** (predstavka br. 12606/11), 17. decembar 2013: **krivična osuda zbog promovisanja terorističke organizacije prekršila je pravo na slobodu izražavanja**

Podnosioci predstavke su dvije osobe pritvorene zbog učešća u demonstracijama protiv bezbjednosnih snaga. Ovim demonstracijama su prethodile druge demonstracije, u organizaciji Maoističke komunističke partije, tokom kojih su službe bezbjednosti ubile 17 osoba. Maoistička komunistička partija u Turskoj se smatra terorističkom organizacijom, pa su stoga podnosioci predstavke osuđeni zbog „promovisanja terorističke organizacije“.

Evropski sud za ljudska prava smatrao je da je krivična osuda prekršila pravo na slobodu izražavanja. Sud je naveo da, iako države mogu preduzeti mjere zaštite državne bezbjednosti i sprječavanja terorizma, one moraju balansirati pravo na slobodu izražavanja i potrebu demokratskog društva da

se zaštititi od terorizma. U ovom kontekstu, Sud je naglasio da domaći zakoni treba precizno da definišu „terorizam“, upozoravajući da:

„državne vlasti treba pažljivo da definišu koncept terorizma u cilju izbjegavanja... tužbi zbog zločina povezanih sa terorizmom u slučajevima kada (izjava) predstavlja samo kritiku vladine politike“.

Sud je konstatovao da turski zakon zabranjuje „veličanje“ terorizma. On se složio da se veličanje terorizma, omalovažavanje žrtava, pozivi na finansiranje terorističkih organizacija ili drugo slično ponašanje zaista može smatrati podsticanjem nasilja i mržnje i stoga legitimno može biti ograničeno. Međutim, takva ograničenja bi u praksi trebalo primjenjivati veoma pažljivo i sa rezervom. U datom slučaju, Sud je smatrao da su podnosioci predstavke bili osuđeni samo zbog učešća u demonstracijama protiv upotrebe prekomjerne sile od strane službe bezbjednosti. Oni nijesu podsticali na nasilje, niti promovisali terorističku organizaciju.

- **Perincek protiv Švajcarske** (predstavka br. 27510/08), 17. decembar 2013: **krivična osuda zbog osporavanja pravne kvalifikacije genocida u Jermeniji prekršila je pravo na slobodu izražavanja**

Podnosilac predstavke je turski državljanin osuđen u Švajcarskoj zbog javnog osporavanja kvalifikacije ubistava Jermena od strane Otomanskog carstva kao „genocida“. Švajcarski sudovi su ga osudili zbog rasne diskriminacije, smatrajući da jermenski genocid, poput jevrejskog, predstavlja istorijsku činjenicu priznatu kao dokazanu od strane švajcarskog parlamenta. On je zatim podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je smatrao da je krivična osuda podnosioca predstavke prekršila pravo na slobodu izražavanja. Sud je smatrao da odbacivanje pravne kvalifikacije događaja iz 1915. godine kao „genocida“ nije podsticalo na mržnju protiv jermenskog naroda. Sud je naveo da je pitanje da li je događaje iz 1915. godine i kasnije moguće kvalifikovati kao „genocid“ bilo od velikog interesa za javnost, a da je govor podnosioca predstavke, u okviru javne rasprave, bio istorijske, pravne i političke prirode. Sud je takođe konstatovao da pitanje da li su događaji iz 1915. zaista bili „genocid“ nije bila stvar konsenzusa unutar akademske zajednice, i da je od 190 država svijeta samo oko njih dvadeset zvanično priznalo zločin nad Jermenima kao genocid. Na kraju, Sud je naglasio razlikovanje ovog slučaja od onih koji su se ticali negacije zločina Holokausta. U tim slučajevima, podnosioci predstavki su negirali istorijske činjenice, iako su one bile vrlo konkretne, kao što je postojanje gasnih komora, a negiranje holokausta je bilo sredstvo kojim se podsticalo na mržnju protiv Jevreja. U ovom predmetu, podnosilac predstavke nije postupao na takav način.

- **Mika protiv Grčke** (predstavka br. 10347/10), 19. decembar 2013: **krivična osuda zbog klevete i uslovna kazna zbog iznesenih tvrdnji o korupciji u kancelariji gradonačelnika prekršili su pravo na slobodu izražavanja**

Slučaj se ticao krivične osude zbog klevete lokalne odbornice, koja je objavila članak u novinama optužujući gradonačelnika za korupciju i protekciju u regrutovanju službenika. Odbornica je osuđena zbog klevete na uslovnu kaznu od osam mjeseci i novčanu kaznu od 50 eura. Odbornica je zatim podnijela predstavku Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je osuda prekršila njeno pravo na slobodu izražavanja.

Evropski sud je smatrao da je osuda odbornice prekršila njeno pravo na slobodu izražavanja. Sud je naglasio da je članak koji je ona objavila kritikovao rad lokalnog gradonačelnika, i da je jasno predstavljao „politički govor“ - najzaštićeniji oblik izražavanja. Sud je konstatovao ozbiljnost optužbi, ali je takođe istakao političku prirodu pitanja kojima se bavila autorka članka i nesrazmjernu krivičnu kaznu na koju je ona osuđena.

Slučaj prosljeđen tuženoj državi

- ***Alekhina i drugi protiv Rusije*** (predstavka br. 38004/12), slučaj “Pussy Riot”

Predstavka se tiče osude zbog „huliganstva“, podsticanja vjerske mržnje i objavljivanja „ekstremističkih“ video snimaka tri članice ruske feminističke pank grupe *Pussy Riot*.

Pussy Riot je ruska ženska muzička grupa, koja je napisala i izvela pjesme koje kritikuju ruskog predsjednika Vladimira Putina, kao i pravoslavnu crkvu u Rusiji. Tokom 2011. i 2012. članice ove grupe izvele su pjesme kao što su „Smrt zatvorima“, „Sloboda protestu“ i „Putin se upišio“ na mjestima poput metro stanica, krovova tramvaja i zatvora i na Crvenom trgu. Članice grupe su uvijek nastupale prerusene, noseći maske i haljine jarkih boja. Kao odgovor javnoj podršci predsjedniku Putinu od strane patrijarha Ruske pravoslavne crkve, Kirila, članice *Pussy Riot* su 2012. napisale protestnu pjesmu „Pank molitva – Djevice Marija, odvedi Putina“. Pjesma je sadržala tekst: „Djevice Marija, Bogorodice, postani feministkinja... Patrijarh Gundajev vjeruje u Putina. Kučko, bolje da vjeruješ u Boga... Marija, Bogorodica, protestuje s nama! Djevice Marija, majko Božija, odvedi Putina“. Nakon izvođenja pjesme u Hramu Bogojavljenja u Moskvi, pokušale su da je izvedu i u Hramu Hrista Spasitelja. Pozvale su novinare i medije da bi dobile publicitet. Međutim, pokušaj izvođenja pjesme bio je neuspješan, jer je obezbjeđenje hrama brzo uspjelo da ih istjera napolje, pa je performans trajao samo nešto više od jednog minuta. Video snimak nastupa grupe u Hramu Bogojavljenja u Jelokovu i u Hramu Hrista Spasitelja je postavljen na blogu *Pussy Riot*, kao i na *YouTube*-u.

Policiji su podnijete prijave zbog pokušaja izvođenja pjesme, a podnositeljke predstavke su krivično gonjene zbog huliganstva i izazivanja vjerske mržnje. Osim toga, video postavljen na veb sajtu je kvalifikovan kao „ekstremistički“ i veb sajtovi su blokirani. Dvije podnositeljke predstavke su osuđene na kaznu zatvora od po dvije godine, a treća na dvije godine uslovne kazne. U njihovoj predstavi Evropskom sudu za ljudska prava navodi se da je prekršeno njihovo pravo na slobodu izražavanja. Žalile su se i da nijesu imale pravično suđenje, kao i na zatvorske uslove. Predmet je dostavljen vladi Rusije, koja sada, u određenom roku, treba da dostavi odgovor Sudu.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA